

siei picturale a maestrului anonim de la Dobrovă.

Merită a fi subliniate și contribuțiile aduse la reușita acestui album de către Paul Felican, autorul relevelor și desenelor, de către redactorul volumului, Vasile Florea și

de Elena Dinulescu, tehoredactoarea albumului, ce completează fericit seria „Comori de artă din România” a Editurii Meridiane. În primul rind însă pasiunea, competența, interesul arătate documentelor trecutului, grija pentru evidențierea acurateței și valorii isto-

rice și artistice, efortul pentru reactualizarea și punerea în circuit a unui maestru anonim al artei noastre revin, fără îndoială, criticului Vasile Drăguț.

MIRCEA DEAC

Mihail Mihalcu, VALORI MEDIEVALE ROMÂNEȘTI

Editura sport-turism, București, 1984, 167 p. și 63 fig. în afara textului

Specialist în științele exacte și cu vechi preocupări în domeniul cunoașterii, conservării și restaurării patrimoniului cultural-artistice și istoric românesc, autorul volumului recent publicat de Editura sport-turism este deja cunoscut cercurilor interesate printr-un număr apreciabil de contribuții. Cercurile interesate la care ne referim sînt destul de numeroase și de diverse, incluzîndu-i pe istorici și pe istoricii de artă, pe arheologi, muzeografi cu cele mai diverse profile, conservatori, restauratori și artiști, precum și — nu în ultimul rind — pe colecționari sau pe simpli iubitori de artă. Un public larg și variat, unit prin prețuirea și interesul pentru ceea ce autorul definește ca „valori medievale românești”, adoptînd această formulare și ca titlu al cărții sale.

Volumul are ca subiect pictura medievală înțeleasă în diferitele ei forme de manifestare, de la pictura murală laică sau religioasă pînă la pictura pe sticlă a artei populare, trecînd prin vastul domeniu al picturii de icoane, subiect tratat pe o latură mai puțin accesibilă publicului larg și chiar istoricilor de artă, pe un drum încă foarte puțin bătut, acela al aspectelor ei materiale: materiile prime, materialele folosite de artiști sau meșteri, tehnicile și tehnologiile medievale, dotările materiale ale atelierelor, toate acestea constituindu-se într-o față mai puțin cunoscută a creației medievale de valori. Aplecîndu-se îndelung cu interes și multă competență asupra acelor izvoare, încă foarte puțin investigate la noi, care sînt *ermintele* și completînd informațiile culese din ele cu experiențele și cercetările proprii, Mihail Mihalcu ne pune la dispoziție un adevărat tratat al tehnicii picturii medievale românești.

Structurarea pe capitole a conținutului cărții precizează totodată și direcțiile investigațiilor întreprinse de autor. În afara capito-

lului introductiv (*Tradiții artistice și tehnice străvechi pe pămîntul românesc*), care delimitează sfera de interese a volumului și avertizează pe cititor asupra stadiului cunoștințelor în domeniu, precum și a capitolului de concluzii în care sînt subliniate principalele cîștiguri ale cercetării, celelalte cinci subdiviziuni ale cărții sînt dedicate pe rînd *Materiilor prime și materialelor* folosite de pictorii medievali, *Tehnologiilor preparative* utilizate de acești pictori, *Tehnicilor* folosite în practica vechilor pictori români, unor *Scurte observații* referitoare la operațiile legate de tehnologiile specifice și, în sfîrșit, *Dotărilor atelierelor de pictură de altădată*.

Autorul reinvie în folosul cititorului o lume de artiști și de creatori demult apusă, cu limbajul ei tehnic medieval, cu experiențele și acumulările ei de cunoștințe precum și cu realizările ei care nu odată au semnificația de culmi ale tezaurului cultural-artistice și istoric românesc. Eficiența volumului depășește cu mult simpla reconstituire cu iz romantic sau cunoașterea teoretică, deoarece operele de artă despre care este vorba se află în mare număr în patrimoniul național și se cer conservate, restaurate și transmise generațiilor viitoare. O activitate competentă și eficientă în aceste din urmă domenii este de neconceput fără investigații de genul celor care au dat naștere volumului despre care este vorba.

Dincolo de descifrarea vechilor tehnici și tehnologii, cu evidentă valoare practică în diferite domenii ale producției materiale actuale, Mihail Mihalcu se străduiește să desprindă specificul medieval românesc din compararea lucrărilor tipărite și a manuscriselor din bibliotecile noastre cu lucrări similare aparținînd atît sferii artistice bizantine, în primul rînd celei athonite, cît și școlilor artistice occidentale. Rezultatele sînt nu odată

concludente și explică în bună măsură caracterul original al principalelor valori din creația artistică medievală românească, cu prelungiri și ecouri pînă în arta noastră contemporană.

Un glosar de termeni tehnici, menit să deschidă uși spre cunoașterea și înțelegerea creației vechilor noștri artiști și meșteri, însoțește textul, prezentînd interes și utilitate pentru cercetătorii din domeniul istoriei și al limbii. Se cuvine menționată și ilustrația bogată și variată, exemplificînd în unele cazuri concludent punctele de vedere exprimate. Este un merit care revine în bună măsură și editurii, preocupată în a conferi volumului o ținută artistică pe măsura subiectului abordat. Mai puțin reușită pare a fi fost colaborarea dintre redacție și autor în parcurgerea procesului editorial, avînd drept consecință un număr relativ mare de greșeli de tipar și de neconcordanțe între text și ilustrație. Faptul cere un efort suplimentar cititorului pornit la parcurgerea metodică și integrală a volumului.

Cartea beneficiază în același timp de o scurtă dar foarte caldă și eficientă prezentare în cuprinsul prefeței semnate de Răzvan Theodorescu, care reușește în puține fraze să sintetizeze interesul și noutatea volumului în literatura noastră de specialitate. Nu ne rămîne decît să sperăm că activitatea atît de laborioasă și de importantă căreia i s-a dedicat de mulți ani autorul, și care a avut drept rezultat apariția acestei cărți, să trezească ecourile pe care le merită și să aibă urmări atît în domeniul cercetării asupra manuscriselor și operelor de artă, cît și în cel al conservării, protejării și restaurării lor.

RADU POPA

Mihai Ispir, CLASICISMUL ÎN ARTA ROMÂNEASCĂ,

Editura Meridiane, București, 1984

Clasicismul în arta românească reprezintă, trebuie să o spunem de la început, o reușită încercare de evidențiere a manifestărilor clasicismului în arhitectura și artele plastice din România, în lunga perioadă desfășurată începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pînă după anul 1900. Este o întreprindere cu atît mai lăudabilă cu cît autorului nu i-a fost ușor, după cum, de altfel, o spune, să desprindă substanța clasicismului prin raportarea sa la celelalte curente artistice sau tipologii stilistice ale epocii: baroc, romantism, eclecticism, tradiție medievală, academicism.

În excursul său asupra receptării și dezvoltării clasicismului în principal în arhitectură și apoi în sculptura și pictura românească, Mihai Ispir, cercetînd un bogat și divers material documentar, concentrat în numeroase sinteze și monografii, apoi cunoscînd bine fondul de monumente, a putut ajunge la formularea unor opinii potrivit cărora acest curent cultural a avut în spațiul artistic românesc anumite trăsături de originalitate; de la

primele simptome stilistice și pînă tirziu, manifestările sale au fost flexibile, normele estetice funcționînd nu întotdeauna coerent și unitar. De aceea, autorul este de părere că modelul clasic are o persistență difuză în arta românească a secolului trecut, cercetătorul aflîndu-se „în fala unui material faptic și documentar de o deosebită complexitate, rezistent, în aparență, oricărei încercări de sistematizare” ca și unor periodizări valabile. De la tendințele clasiciste la formele și trăsăturile originale manifestate la noi și venite din programul estetic de coloratură clasicistă ca și la modalitățile în care au fost promovate și aplicate principiile acestui program, toate acestea se regăsesc în substanța celor șapte capitole ale lucrării urmărind caracteristicile artei românești a secolului trecut în evoluția sa.

Numeroasele exemple date pentru susținerea și ilustrarea ideilor cărții, mai bogate, cum era și firesc, pentru arhitectură, în special a celei din Moldova (resimțîndu-se cumva puținătatea exemplilor pentru Țara Româ-

nească) vin să faciliteze înțelegerea și s-o nuanțeze, să întregască imaginea țesăturii textului, să contribuie, totodată, la evidențierea posibilităților pe care le-a avut arta noastră de a recepta mesajele novatoare ale climatului artistic european și de a crea, nu de puține ori, exemplare de o deosebită frumusețe, în care s-au infuzat, în special în decorarea lor, este vorba, desigur, atît de edificiiile civile cît și de cele de cult, elementele ce țin de o viziune clasicistă.

Principiile de compoziție ale clasicismului pot fi urmărite la toate componentele arhitecturii și anume cele care privesc compoziția spațială, volumetria, silueta și nu numai tratarea fațadelor, adică decorarea edificiilor. În acest sens, ilustrația volumului ar fi putut contribui prin planuri sau desene ca cei interesați îndeaproape de aceste probleme să poată urmări variantele dezvoltate în arhitectura noastră, în special acele joncțiuni stilistice sau prefaceri abia schițate ale modelului clasic, altoit în multe cazuri pe structuri tradiționale cum o afirmă

inșuși autorul: „*Motive clasiciste sînt grefate pe tipare tardiv medievale sau postmedievale, structuri tradiționale se regăsesc amalgamate în partiuri clasice, vecinătățile cele mai neașteptate par citeodată să se închege cu înlesnire*” (p. 49, Cap. Clasicism și tradiționalism). Erau necesare, deci, planul, pentru desfășurare planimetrică, secțiunea, pentru configurarea compoziției spațiale și volumetrică, a

ritmului și desenul fațadei pentru modernizarea.

Creațiile deosebite ale artelor românești din perioada invocată sînt opera unor reprezentanți de frunte, care au contribuit prin ideile și talentul lor la progresul culturii românești, cartea de față, elogiind nenumeratele lor opere și idei, este o invitație să le cunoaștem mai bine, să le apreciem, să le pătrundem

înțelesurile.

Corpul de note, subsumate capitolelor cărții, se adaugă fericit textului cu referiri bogate, explicitări, unde se simțea nevoia unor informații complementare, cu trimiteri la surse sau lucrări mai generale, oferindu-i cititorului o deschidere spre o informare cit mai completă, în vederea deslușirii sensurilor operei de artă.

ELISABETA ANCUȚA-RUȘINARU

Constantin Joja, ACTUALITATEA TRADIȚIEI ARHITECTURALE ROMÂNEȘTI

Editura tehnică, București, 1984, 191 pagini, 112 fotografii, 178 desene

[...] *Problema unei arhitecturi românești este mai mult decît oricînd la ordinea zilei* [...] scria G. M. Cantacuzino în debutul articolului: „*Despre o arhitectură românească*”, publicat în revista „Simetria”, „*Caiete de artă și critică*” din 1939. Și mai departe [...] *E vorba înții de toate de o cunoștință reală a plasticii țărănești* [...] dar, afirmă în continuare autorul, [...] *un stil nu se naște sub protectoratul trecutului*.

Pînă atunci, arhitectura din țara noastră cunoscuse eclectismul curentelor clasicizante, revenea la tradiție prin arhitectura neoromânească și iar se îndepărta de ea prin cubismul anilor '30.

Procesul industrializării execuției început prin anii '70 și orientarea în exclusivitate spre valorile tehnice au uniformizat expresia arhitecturală pînă la depersonalizare, evidențindu-se mai pregnant ca oricînd ruptura dintre tradiție și arhitectura nouă. În urmă cu 10—15 ani au apărut și primele încercări concrete de reînnoire a firului tradiției, în acest context amintindu-se, de obicei, clădirile primăriei din Baia Mare și casei de cultură din Suceava. S-a încercat și tradiționalizarea arhitecturii de serie prin apelarea la un limbaj decorativ cu iz folcloric, dar citindu-l pe Lucian Blaga [...] *Cutiile de chibrituri nu devin românești aplicîndu-le un chear de catrință țărănească* (...)

În plan teoretic, pe fundalul și așa foarte diluat al lucrărilor de critică arhitecturală, editate în ultima vreme, se pot face puține referințe la publicații care să abordeze analitic problemele legate de tradiție și specific în arhitectura noastră.

În acest context, arhitectul Constantin Joja

încununează studiul asupra tradiției arhitecturii românești, început, după propria mărturisire încă din 1936, printr-o lucrare fundamentală. „*Actualitatea tradiției arhitecturale românești*” nu numai că reja firul analizei începute cu mai bine de o jumătate de veac în urmă de G. M. Cantacuzino, dar reușește, pe fundalul unor orientări stilistice diverse și adesea confuze, prezente în universul arhitectural actual, să clarifice și să fundamenteze noțiunea de specific arhitectural tradițional printr-un demers teoretic pertinent și cuprinzător.

Cunoașterea profundă a repertoriului culturii populare din răsăritul și apusul Europei permite autorului situarea arhitecturii noastre tradiționale pe poziția la care îi dă dreptul procesul multimilenar de autoperfecționare și rafinare în același cadru natural și spiritual, iar contactul, pe durata unei jumătăți de secol, cu cele mai reprezentative exemplare ale arhitecturii sătești și orășenești din principalele zone etnografice ale țării noastre, a făcut posibilă desprinderea și evidențierea valorilor perene ale acestei arhitecturi. Calități apreciate la arhitectura modernă cum ar fi: echilibrul și monumentalitatea neostentativă a compoziției, deschiderea volumetrică spre spațiul inconjurător, subtilitatea raportului umbră-lumină, expresivitatea plastică a structurii constituie și atributele esențiale ale arhitecturii casei noastre țărănești, dar, datorită complexului de inferioritate cu care a fost etichetată în general arhitectura de lemn, spune autorul, aceste valori nu au putut fi sesizate în contextul etnografic care le-a generat.

Unul din principalele merite ale lucrării

de față este acela de a evidenția ceea ce ne apropie de această arhitectură, sau mai bine zis permanența ei actualitate și capacitatea de a prelua sugestii novatoare, fără să-și altereze identitatea, în acest sens, exemplul arhitecturii țărănești de pe Valea Prahovei, care în secolul al XVIII-lea a asimilat elemente specifice barocului, este edificator.

Analizei stilistice și estetice a valorilor tradiției, în cadrul căreia sînt dezbătute probleme legate de proporție, ritm, lumină și spațiu intermediar, îi urmează conturarea și argumentarea posibilităților de preluare și adaptarea acestor valori la cadrul nostru arhitectural contemporan, argumentare cu atât mai convingătoare cu cit este susținută de un bogat și inspirat material ilustrativ, fotografic și planimetric.

Dar mesajul central al lucrării îl constituie călduroasa pledoarie, nelipsită de subtile și elevate accente polemice, pentru o arhitectură contemporană, cu specific tradițional, la care se ajunge prin opțiune conștientă și numai după... cercetarea exhaustivă a arhitecturii civile țărănești și urbane... Subliniind pericolul generat de... încercarea de a prezenta orice expresie modernă întilnită în alte părți drept interpretare a arhitecturii românești tradiționale... și neajunsul generat de ignorarea... funcției esențiale a formei de rezonator al spiritualității neamului... autorul crede cu tărie că... nu pot fi dezmințite toate valorile perene ale arhitecturii tradiționale românești atât de apropiate de cele ale arhitecturii moderne.

arh. CĂLIN HOINĂRESCU

Aurelia Mincă, Mihail Butoi, MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ DIN JUDEȚUL OLT

Editura Meridiane, București, 1984

Motive de ordin obiectiv și subiectiv au făcut ca monumentele istorice și de artă din unele zone ale țării noastre să fie mai puțin cunoscute decît altele, atât în țară cit și peste hotare. Astfel, s-ar putea crede că zonele respective sînt mai sărace, ori chiar lipsite de vestigii de mare valoare.

Județul Olt, ca și celelalte județe ale patriei, are o existență seculară, fiind menționat pentru prima dată la 26 aprilie 1500, din timpul lui Radu cel Mare. Acest județ, nu mai puțin decît celelalte, deține un tezaur inestimabil de monumente istorice și de artă prin care se atestă unitatea vieții materiale și spirituale a poporului nostru.

Lucrarea publicată în 1984 de Aurelia Mincă și Mihail Butoi demonstrează tocmai faptul că și județul Olt păstrează numeroase monumente de mare importanță istorică, arhitecturală și artistică. Așa cum se subliniază și în prefața semnată de Cristian Moisesescu, „*toate vestigiile sau construcțiile însumate și analizate în prezenta lucrare dau o imagine fidelă și cuprinzătoare a bogăției și valorii patrimoniului monumental de care dispune județul Olt*”.

Volumul cuprinde două părți: text și ilus-

trație. Textul este structurat în trei capitole: I. *Civilizație și continuitate*, semnat de Mihail Butoi; II. *Monumente de arhitectură medievală și III. Arhitectura urbană*, semmate de Aurelia Mincă.

Autorii realizează o scurtă istorie a așezărilor și monumentelor istorice și de artă din județul Olt, proiectată pe fundalul istoriei patriei, încercînd, totodată, o sinteză a elementelor de arhitectură în evoluție, de la tipurile de așezări din paleolitic și pînă la arhitectura urbană de la începutul secolului al XX-lea.

Problematika este deschisă de o hartă a așezărilor arheologice din județul Olt, pe care sînt marcate toate locurile unde s-au descoperit dovezi materiale ale culturilor specifice epocilor istorice: cultura de prund, pentru paleolitic; culturile Criș, Dudești, Vădastra și Sălcuța, pentru neolitic; culturile Celei și Coțofeni, pentru perioada de tranziție la epoca bronzului; culturile Gîlna și Verbicioara, pentru epoca bronzului; culturile din Hallstatt și La Tène, pentru epoca fierului; cultura Chilia pentru atestarea dacilor liberi și a așezărilor daco-romane din secolele VI—VII; cultura Dridu cu așezări românești din secolele VIII—XI.

Descoperirile arheologice prezentate pe larg (hartă și text) probează incontestabil o continuitate de locuire, de civilizație materială și spirituală autohtonă în județul Olt, în strînsă corespondență cu civilizația făurită pe întreg pămîntul țării noastre.

În desfășurarea demonstrației, sînt punctate momentele mai importante ale evoluției construcțiilor și arhitecturii: alegerea locului pentru amplasarea așezărilor, odată cu apariția modului de viață sedentară; construirea de bordeie sau locuințe de suprafață din lemn, stuf, paie și lut, în neoliticul tîrziu; apariția construcției (locuinței) de lemn din birne încheiate, în epoca bronzului; existența celor două tipuri de locuințe (bordeul și casa de suprafață), a așezărilor protourbane (dave) și urbane, în timpul statului dac și perioadei daco-romane.

Descoperirile arheologice din ultimul timp au dovedit continuitatea daco-romană pe meleagurile județului Olt și după retragerea administrației romane din Dacia (271—272). De pildă, capul de pod de la Sucidava, actualul cartier Celei al orașului Corabia, a fost stăpînit de romani pînă în anul 602. Hunii au distrus cetatea, iar Justinian (527—565) a rezidit-o. Tot